C 8061

C 8061

A MAGYAR—LENGYEL KÖNYVTÁR
BIBLIOTHECA HUNGARO—POLONICA

4

A lengyel-magyar kulturális egyezmény és a két nemzet barátsága

IRTA
DR. OLAY FERENC

A Magyar Mickiewicz Társaság kiadása

A Danubia rt. főbizománya

ÁRA 1 PENGŐ 50 FILLÉR

BUDAPEST, 1935

MAGYAR — LENGYEL KÖNYVTÁR
(BIBLIOTHECA HUNGARO—POLONICA)
SZERKESZTI: PALÓCZI EDGÁR
BUDAPEST, V. SZÉCHENYI-U. 1. SZ. IV. 5.

Megjelentek:

1. Palóczi Edgár: Woroniecki Korybut Miecislav herceg.
2. Kertész János: Hungaria et Polonia. Magyar—lengyel kapcsolatok bibliografiája.
3. Palóczi Edgár: Lengyel királyok Magyarországon.
4. Olay Ferenc: A lengyel magyar kulturális egyezmény és a két nemzet barátsága.

Előkészületben:

5. Végh Jenő: A magyar—lengyel gazdasági kapcsolatok.
6. Erdős László: A lengyel légió Magyarországon (1848—49-ben).
7. Veress Endre: A mecenás Báthory István király.
8. Palóczi Edgár: Mickiewicz Ádám élete és munkái.
9. Köveskuti Jenő: A lengyel nép a magyar irodalomban.
10. vitéz Galánthay-Glock Tivadar: Szent Kinga.

Tervbevettek:

11. Jaroszewska Boleslawa: Jagiellonka na tronie węgierskim. (Monografia Andrzeja Veress: Królowa Izabella.) Jagiello-lány magyar trónon.
12. Palóczy Lipót: Zur Ethnographie Polens. Lengyelország néprajzához. (1871)
13. Lengyel vonatkozású emlékművek Magyarországon.
14. Lengyel hőseink az 1848—49-i szabadságharcban.
15. A lengyel barátság a magyar költészetben. (Antológia).
16. Lengyel nemes családok Magyarországon.
17. Magyarok Danckában; stb. stb.

36 637

A lengyel-magyar kulturális egyezmény és a két nemzet barátsága

Irta

OLAY FERENC Dr.

egyetemi magántanár, miniszteri tanácsos

Budapest

A Magyar Mickiewicz Társaság kiadása

1935

I.

A mult év őszén lengyel kezdeményezésre Magyarország és Lengyelország kulturális egyezményt kötött, amely ténnyel az ezeréves lengyel-magyar testvériség a kulturális kapcsolatok hivatalos és gyakorlati megoldásának terére lépett. Most már tehát még több joggal vonatkoztathatjuk *magunkra* Napoleon mondását, amely szerint „a szabad és erős Lengyelország francia hadsereget jelent a Visztula partján." („La Pologne libre et forte . . . c'est une armée française sur la Vistule.")[1]

A világtörténelem intő tanulságai szerint mindig voltak és lesznek oly időszakok, amelyekben állandóan váltakozva szerepelni fognak nemzetek, amelyek kiszolgáltatva a győzteseknek, megfosztva a nemzeteket egyenlően megillető szabadságtól, önrendelkezési jogtól és a békés nemzeti életet lehetővé tevő előfeltételektől, hosszabb vagy rövidebb ideig — *de sohasem örökkétartóan* — kénytelenek az erősebbeknek alávetni magukat.

Ennek a megismétlődő történeti folyamatnak egyik jellegzetes és példájánál fogva felemelő fejezetét alkotja „a hősies és szerencsétlen" lengyel nemzet sorsa háromszori feldarabolásával, a különböző önkényuralmak súlyos megpróbáltatásaival és a világháború után történt dicsőséges feltámadásával, amely azt hirdeti, hogy a jobb sorsnak reményét a legválságosabb időkben sem szabad elveszíteni, mert mint egy lengyel hazafi mondta: „az Isten csodatevő és a szerencse változó".

Lengyelország felosztását illetően a világháború teljes változást hozott s az ország a versaillesi szerződés 87. cikke értelmében ismét birtokába jutott ősi szabadságának és régi határai nagy részének. Ugyanis legnagyobb kiterjedése idejéből származó területének csak mintegy fele jutott vissza.

Lengyelországnak — amely Oroszországtól eltekintve, Európa legnagyobb állama volt — felosztása annál megbocsáthatatlanabb volt, mert éppen abban az időben különös bizonyítékokat szolgáltatott életképességére demokratikus átalakulásával. De éppen ezért közvetett veszélyt is jelentett a szomszédok (orosz, porosz, osztrák)

---

[1]) Becker: *Vive la Pologne!* Paris, 1934. Fignière. 12. lap.

zsarnoki kormányzataira. Ezek tehát sürgősen le akartak számolni a független Lengyelországgal, amely felvilágosult hazafiasságtól lelkesítve, politikai reformok életbeléptetésére határozta el magát s így lobbantotta lángra a lengyel nemzeti öntudatot. Az 1793. évi május 3-i alkotmány — amely a francia forradalmi eszmék *békés* alkalmazását jelentette — hozta ezt létre. A reformok végrehajtásának útját vágta az ellenség nyers ereje, amellyel szemben csak a lengyelek reménytelen küzdelme és hite állott.

Az évezredes lengyel-magyar testvériségből kifolyólag ezt az örvendetes változást a magyar nemzet szívbeli örömmel fogadta, bár viszont a sors forgandósága egyidejüleg nekünk juttatott szomorú jelent.

A XIX. század bensőséges lengyel-magyar rokonszenve, a közös küzdelmek a két nemzet ősi szabadságáért, nem a véletlen művei és nem ennek az egy évszázadnak különleges megnyilvánulásai, *hisz 800 évre visszamenő hagyományos és testvéri barátság előzte meg ezeket, amely alatt erejüket politikai, gazdasági és kulturális téren egyesítették.* Így sikerült a két nemzetnek nagyjelentőségű történeti hivatást betölteni, amelyet keleti határaikon a földrajzi adottság a nyugati művelődés érdekében megkívánt tőlük. Így vetettek gátat a bizánci kultúra továbbhaladásának, feltartóztatták az ázsiai mongolok áradatát, majd néhány évszázad mulva a törökök nyugati előnyomulását.

A magyarok harca a törökök ellen élet-halálra szóló volt s ezért a *magyar nemzet sohasem felejtette el, hogy a Bécs várát felmentő hős Sobieski János lengyel király indította meg a győzelemnek azt a sorát, amely végül Magyarországot megszabadította a török járomtól.* A százados harcok bizonyították a két nemzetnek a nyugati civilizáció védelmére alkotott közösségét. A harcmezőkön és a művelődés terén így mindig egymás oldalán egyformán kivették részüket s ezt az együttműködést csak megerősítették és elmélyítették a politikai és dinasztikus kapcsolatok. A testvéri rokonérzést csak fokozta a XVIII. század második feléből eltelt másfél évszázad, amely a lengyelek részére a kemény megpróbáltatások ideje volt. Bár ugyanezen időszak *Habsburg uralma alatt a magyarok sem élhettek politikai szabadságuk teljességében, mégis együttérzésüknek bizonyítására minden lehető alkalmat megragadtak, nemcsak lelkes szavakkal, hanem tettekkel is, szállítván fegyvereket és élelmiszereket, ha már csapatokkal nem állhattak rendelkezésükre.* (Kosciuszko, 1794). Napoleon alatt azonban már lengyel légió alakult meg s Dembinski kapitány parancsnoksága alatt, aki 1848—49-ben a magyar szabadságharc fővezére lett és küzdött a Grande Arméeban az oroszok ellen. Napoleont szerencsecsillaga az orosz síkságon és Moszkvában elhagyta s így a lengyel légió, mint katonai alakulat feloszlott. Tagjai azonban Párizsban újabb felkelést készítettek elő, amely 1830-ban tört ki. A magyar lelkesedés újabb erőre kapott az 1830. évi lengyel felkelés alkalmából, amelyet az oroszellenes bécsi

udvar is észrevétlenül tűrt. *A magyarok most már nemcsak fegyvereket, lovakat, élelmiszert, a sebesültek részére kötszert szállítanak, hanem a felkelő csapatok kiegészítésére önkéntesek is jelentkeznek.* Erre a bécsi kormány is felneszel, működésbe hozza a cenzúrát, megfigyelés alá helyezik a lengyel felkelőkkel rokonszenvezőket, letartóztatják a toborzókat (Perczel Mór az 5. sz. tüzérezredben). Mindez azonban nem használt. *A vármegyék feliratokban kérik a királyt (Bars megye a kezdeményező), hogy a lengyelek érdekében közbelépjen.* Így pl. 1831 május 6-án Zemplén vármegye közgyűlése felségfolyamodványt tervezett az uralkodóhoz, hogy „járjon közbe az északi muszka hatalom részéről fenyegető elnyomatás ellen s vegye pártfogásába a lengyeleket. A legközelebbi országgyűlés intézkedjék arról, hogy *a felosztott Lengyelország galiciai részeit csatolják Magyarországhoz*". A közgyűlés bizottságot küldött ki, melynek tagjai a másodalispán elnöklésével: Dessewffy József, Br. Vécsey Pál, Fáy Ferenc, Matolay Gábor és a 29 éves Kossuth Lajos táblabíró voltak. *A bizottság 1831 június 25-én tett előterjesztést és ekkor mondott Kossuth lelkesítő beszédet.* Kimutatta, hogy a kérdésből európai bonyadalom lehet, a lengyel piac okvetlenül szükséges a hegyaljai bor számára, a közbenjárás a lengyelekért nemcsak zempléni, hanem országos, sőt európai érdek. A szerencsétlen osztrolenkai csata után (1831 május 1-én) a *lengyel diéta Wolowski Ferenc képviselő javaslatára külön is köszönetet intézett a magyar nemzethez* (1831 július 4 én), amely Európa általános közönyössége közepette felemelte szavát a lengyelség érdekében. Az iratot azonban a hatóságok lefoglalták s így nem volt átadható. Amikor azután 1831 szeptember 7-én Varsó is kapitulált az oroszok előtt, Ferenc császárhoz ekkor írta híres sorait Metternich kancellár: „Varsóban áll a forradalom és az a forradalom, amely megáll, természete ellen cselekszik. Rendet akar tartani ott, ahol csak a vad erő vezethet célhoz. Forradalom és rend nem fér meg együtt."[1])

A lengyel felkelés tehát összeomlott, a hatalmas cárizmus vérbefojtotta minden alkotmányvédelmi megmozdulását a lengyelségnek. A légió tagjai világszerte menekülni voltak kénytelenek. *A varsói Staszicza-palotán emléktábla jelzi az 1830—31-ben elesett magyarok emlékét. Drozdowszki Henrik,* a magyar-lengyel kamara elnöke Újhelyen 1000 főnyi lengyellel tett a lengyel nemzet hálája jeléül koszorut annak a Kossuth Lajosnak a tiszteletére, aki már 29 éves korában teljes hittel bizonyságot tett a magyar-lengyel egyesülés szükségességéről. Sokan Magyarországba jöttek, ahol tárt karokkal fogadták őket s minden kapu nyitva állt előttük.

Magyarországon a szerencsétlen események miatt azonban nem hagyott alá a küzdelem, hanem folytatódott a vármegyék lengyelbarát mozgalma. Ezt látva, a *lengyel emigrációnak Czartoryski*

---

[1]) Fiala Ferenc cikke az Új Magyarság 1935. márc. 24-i számában.

Ádám herceg párisi palotájában (Hotel Lambert) *székelő központja, 1831. évi december 31-én újabb kiáltvánnyal fordult a magyar nemzethez* (Poloni ad Hungaros). Ebben az időben a bécsi kormány idegesen figyelte a magyarok folyton erősbödő lengyelbarát mozgalmát s azt igyekezett visszaszorítani. *Metternich herceg, kancellár, 1832. évi június 14-én elrendelte, hogy a lengyel menekültek két hónapon belül távozni tartoznak Magyarországról. E rendeletet azonban a magyarok ellenállása folytán nem lehetett végrehajtani.* Mikor sok évi szünetelés után, az 1832. év végén a király nagy sietve Pozsonyban összehívta az országgyűlést, a lengyel menekültek párizsi központja *december 16-án és 29-én újabb kiáltványokkal fordult a magyar nemzethez a lengyel-magyar együttműködés érdekében.* A kiáltvány az országgyűlésen erős visszhangra talált. Nógrád vármegye sértésnek minősítette I. Ferenc királynak azt a magatartását, amellyel egyáltalában nem felelt, vagy hideg kimértséggel vette tudomásul a vármegyék kívánságait.

Párizsban a lengyel menekültek a nagy zeneszerző *Chopin* Fréderic—Francois vezetése alatt is működtek. Köztük voltak többek közt *Radziwil* herceg, *Potocka* Delphine grófnő, *Czartoryski* Marcelline hercegnő, *Tovianski* András és észak Dantéja *Mieckievicz* Ádám. Az akkori idő nagy romantikusait is odavonzotta az akció, mint pl. *Musset* Alfrédet és Pált. *Sand* Georgest, *Hilert*, *Berlioz* Hektort, *Halévyt*, *Liszt* Ferencet. Ugyanakkor élt Párisban Bem József és gróf *Dembinski* Henrik is.[1])

Ebben az időben úgyszólván minden magyar költő szebbnélszebb költeményben énekelte meg a lengyel nép hősi ellenállását. Itt csak *Vörösmarty* Mihályt és *Bajza* Józsefet említjük fel.

Vörösmarty „Az élő szobor" (1830) című allegóriájában, Bajza „Apotheosis" (1834) című költeményében dalol az elnyomott lengyelségről.

A következő években a lengyel nemzeti mozgalom sokat vesztett lendületéből, de azért *a versaillesi lengyel emigránsközpont (Centralisation) szoros kapcsolatban állt a magyar országgyűlés ellenzékével.* Nemsokára a franciák semleges álláspontja miatt — amelyben 1850-ben a magyar szabadságmozgalom menekülő vezére, Kossuth Lajos is részesült — a lengyel menekültek központja Bruxellesbe tette át működése helyét. Derzyenski őrnagy vezetése alatt megalapították a *Mlode Polska* (Ifjú Lengyelország) elnevezésű egyesületet. Ennek mintáját a külföld is követte s egymásután jött létre az olasz *La giovanne Italia*, a magyarbarát osztrák *Jung Deutschland*, a magyar *Ifjú Magyarország*, s a horvát *Omladeza Illirska*. Utóbbi osztrákellenes egyesületet Mažunovič Ivo költő és horvát bán hozta létre s amely lelkes híve volt a magyar-horvát megértésnek. E nem-

---

[1]) Béla Bevilaqua—Borsódy: *Un monument polonais en Hongrie.* (Gazette de Hongrie, 1935. márc. 16-i sz.)

zeti mozgalmaknak célját országaik alkotmányának reformja alkotta. Erintkezésben álltak egymással s latin levelezésükkel tartották ébren azokat a gondolatokat, amelyekből az 1848-iki szabadságmozgalmak születtek[1])

Az 1848. évi februári forradalom Párizsban adta meg a jelt a szabadságra törekvő nemzetek előretörésére. Magyarországon már március hó 11-én békés forradalom tört ki, amelynek vívmányait a király április hó 11-én törvényben szentesítette. De a reakciós bécsi udvar ebbe nem nyugodott bele s az általa felizgatott nemzetiségeket küldte harcba a magyar nép és az új magyar alkotmány ellen. Majd pedig maga az osztrák hadsereg indult el Magyarország ellen. Ami ezután történt, már beletartozik a magyar szabadságharc történetébe, amelyben a lengyeleknek érdemes szerep jutott.

II.

A magyar szabadságharcban — amelyet úgy kényszerítettek ránk, akárcsak a világháborút — a lengyelek- párt és véleménykülönbség nélkül hűségesen támogatták küzdelmünket. Amíg *Czartoryski* Ádám herceg Párisban politikai téren tett erőfeszítést a magyarságnak a szlávokkal való kiegyezés érdekében, addig *Bem* József tábornok, gróf *Dembinszki* Henrik és igen sok más tiszt és közkatona kardjukat önkéntesen ajánlották fel támogatásra, szemük előtt tartva Bem megállapítását, hogy „a lengyelnek egyetlen természetes szövetségese a magyar. („L'unique allié naturel du Polonais est la Hongrie.") A lengyelek elhatározásainak alapjait és indokait a Párizsban megjelenő „*Demokrata Polski*" 1849. évi június 23-i, július 13-i és 28-i számaiban *Worcell* Stanislaw gróf fejtette ki „Polskai Wegry" című tanulmányában: „Bem működése teljesen független volt a lengyel légióktól, mivel összeférhetetlennek tartotta volna, hogy idegen országokban lengyel csapatok felett vezényeljen. A lengyel *légiók* tulajdonképeni megalapítója Zaboklyczki Pistr krakói diák volt, aki az ausztriai lengyeleket 1848 október 19-én kiáltvánnyal alkotmányos harcra szólította fel az osztrák kamarilla ellen." A légió tagjai „főleg krakói diákokból és mesterlegényekből kerültek ki, akik négyszögletes vörös — Kosciusko idejéből származó — czapkáikkal legendás alakjaivá váltak a magyar szabadságharcnak."

A már mondottakon kívül a harcban Wysocki József tábornok, Bulharyn ezredes, Kozelnicki, Idzikovszki,[2]) Tchworniczki stb. vettek részt.

---

[1]) Fiala Ferenc cikke az Új Magyarság 1935. márc. 24-i számában.

[2]) Idzikovszki volt az aki a sáros vármegyei Roskoványnál (Héthárs) 1849 június 20-án megütközött 2000 főnyi — nagyobbrészt lengyel — csapatával Rüdiger orosz tábornok Magyarországba benyomuló hadseregének Lissenko ezredes vezetése

A lengyel légió 24 ütközetben küzdött meg ősi elnyomójának: a cári uralom csapataival. Az orosz hadvezetőség franktirőröknek minősítette a lengyeleket s amint csak egyet is fogjul ejtettek: felakasztották. Nagyobb ütközeteik Zborón, Bicskén, Hatvanban voltak, míg a legutolsó Mehádiánál.[1]) A magyar szabadságharc összeomlása után (1849 augusztus 13), a vitézül küzdött lengyel csapatok *Wysocki* tábornok vezetésével török területre léptek át, de még további áldozatokat is hoztak, mert 1849. évi október hó 20-án *Haynau* osztrák tábornok parancsára *Woroniecki* Micislav ezredest, *Rulikowskit* és *D'Abancourt* Charles huszárkapitányt — utóbbi francia származású és Lengyelországban letelepedett családból származott s mint ilyen Dembinszki fővezérnek szárnysegéde lett — végezték ki.

A magyarországi osztrák önkényuralom első idejében a lengyel-magyar barátság terén jelentős esemény mem történhetett, amikor azonban 1863-ban a lengyel nép újból kísérletet tett arra, hogy magát a zsarnoki uralom alól felszabadítsa, a külföldön élő magyar emigráció, *Kossuth* Lajos kormányzóval és *Klapka* György tábornokkal az élén igyekeztek a lengyel kérdést európai kérdéssé tenni, hogy segítségére menjenek a lengyeleknek. De tovább is ment a magyar emigráció akkor, amidőn Kossuth Lajos a lengyeleknek felajánlotta azt a 20.000 puskát, hozzávaló töltényekkel, amelyet *III. Napoleon* szállíttatott Moldvába annak a magyar felkelésnek céljaira, amelyet a villafrancai béke hiúsított meg. Ugyanakkor a lengyel harcterekben nagyszámú magyar önkéntes harcolt a szabadságért, nem feledkezvén meg az 1848—49-i lengyel támogatásról.

Az 1867. évi osztrák-magyar kiegyezés után id. gróf *Andrássy* Gyula magyar királyi miniszterelnök is érvényesítette befolyását, úgy, hogy az 1869. évi június 4-i császári rendelettel Galiciában a tartományi önkormányzat lépett életbe s a lengyel nyelv is jogaihoz jutott. De jelét adta lengyel barátságának s ezt megtartotta akkor is, amikor osztrák-magyar közös külügyminiszter lett s így érvényesítette felfogását az orosz cár és a porosz király ellenállásával szemben.

A lengyel kérdés teljes erőre az 1914. évi világháború megindulása után kapott s Lengyelország visszaállításának kérdése magyar körökben természetesen a legmelegebb fogadtatásra talált, hisz egy-

---

alatt álló előcsapatával. Ez volt az első nagyobb ütközet, amelyből megállapítható volt, hogy az addig szállongó hír az osztrákoknak küldött nagy orosz segítségről, a valóságnak megfelel. Az ütközet helyén egyszerű obeliszk hirdette, hogy „Az 1849-ben elesett hősök emlékére." Ez volt az első honvéd emlék Magyarországon, amelyet még 1851-ben egy éjjelen állítottak fel. Az osztrák abszolitizmus által is — ránk nézve igen nehéz időkben megtűrt emléket — még 1918-ban ledöntötték a demokratikus csehek, akik a cári és császári abszolutizmusokat is többre becsülik gyakran a függetlenséget szimbolizáló emléknél. (Dr. Olay Ferenc: A magyar művelődés kálváriája az elszakított területeken. 1918—1928. Budapest, 1930. Magyar Nemzeti Szövetség. II. kiadás. 247—248. l.)

[1]) Fiala Ferenc i. m.

úttal az állandó orosz veszedelemmel szemben ez a kölcsönös támogatást is jelentette. A háború kitörése ismét alkalom volt, hogy a lengyel légió működésbe lépjen és 100 éves hivatását a szabadságért — most már elsősorban saját szabadságáért — való küzdelemben teljesítse. Pilsudski József és gróf Haller József 1914 augusztusában Budapesten is megalakíttatták a lengyel légiókat sorozó bizottságot. A szervezési munkálatokban — lengyel menekülteken kívül — magyar részről a báró Nyáry Albert és Miklósi Ferdinánd Leó vezetése alatt működő Magyar-Lengyel Egyesület tevékenykedett. Toborzó helyiségül az Erzsébet-körúti New-York kávéház külön helyiségei, majd a Múzeum-körút és gróf Károlyi-utca sarkán levő régi egyemeletes ház szolgált. Már 1914 augusztus 6-án Pilsudski vezérlete alatt az orosz területen csatát nyertek s ott szervezték meg katonai bizottságaikat a kis, szabad lengyel földön.

Az oroszok és szerbek felett aratott nagy győzelmek után, 1915 évi december hó 7-én a magyar képviselőház részletesen foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy most már ennek a defenzív háborúnak vége vettessék. A felszólalók mind csak egy kivételt óhajtottak s az az volt, hogy Lengyelország ne bocsáttassék vissza az orosz uralom alá, hanem *függetlenítessék*. Ifj. gróf *Andrássy* Gyula is kezdettől fogva a lengyel önállóság harcosa volt, aki élete végéig hű istápolója maradt nagyszerű atyja lengyel-barát hagyományainak.

Gróf Andrássy Gyula az 1916. évi június 14-iki képviselőházi ülésen ezeket mondta: „Az egyszer felszabadított Lengyelországot nem bocsátjuk vissza az orosz járom alá . . . Mi magyarok tudjuk legjobban azt, milyen borzasztó, ha egy összefüggő testet széttépnek. Az viviszekció, az borzasztó lelkiállapot . . . Aki ismeri azokat az összeköttetéseket amelyekkel a lengyelek mindenfelé a világon bírnak, aki ismeri az ő heves hazafiságukat, aki ismeri az ő tevékenységüket, aki ismeri az ő revolucionárius gyakorlataikat és azt az érzést, amely a lengyel kérdést feltámasztotta . . . az nem kicsinyelheti azt a káros hatást, amely várható, hogy ha a lengyel a maga egészében teljes erővel, szenvedélyességgel ellenünk foglal állást..." — Gróf Apponyi Albert pedig ugyanezen az ülésen így foglalt állást: „Úgy a mi, mint szövetségeseink becsülete kívánja, hogy amennyiben, mint remélem, véglegesen sikerül az orosz hatalmat Lengyelországból kiszorítani, ez a kiszorítás ne a hódításnak, hanem a felszabadításnak jellegével bírjon. A mi jól felfogott érdekünk is ez, mert a meghódított: ellenség, a felszabadított: szövetséges . . . Nem kevésbbé fontos dolgok azok a biztosítékok, amelyek a nemzetek és népek lelkében laknak, azoknak a pszichológiai tényezőknek meghódítása, amelyek plusszá vagy mínusszá teszik egy nemzet erejét. Óhajtom, hogy a mi külpolitikánk e kérdésekben ezektől a nem kizárólagosan materialisztikus, hanem a néplélek erőinek méltánylását is magában foglaló szempontoktól legyen dominálva". 1916. évi december hó 13-án gróf Tisza István miniszterelnök szólt a kérdéshez s miután azt „mindnyájunk szívéhez nagyon közel fekvő"-

nek minősítette, ezeket jelentette ki: „Már máskor volt alkalmam kijelenteni, hogy a lengyel nemzet jövője egyaránt becses minden magyar ember előtt, s hogy a monarchiában mindazok a tényezők, akik a lengyel-kérdéssel foglalkozni hivatvák, ezt azzal az erős elhatározással teszik, hogy lehetőleg jó megoldást hozzanak létre a lengyel nemzetre nézve". A brestlitowski béketárgyalások megindulása előtt, 1917. évi november hó 20-án pedig már mint volt miniszterelnök, de a legnagyobb parlamenti párt vezére a kormányhoz intézett interpellációjában ezeket mondta: „Nem csak a magyar közéletnek aktív tényezői, de az egész magyar nemzeti közvélemény a háború kezdetétől fogva a legmelegebb érdeklődéssel és rokonszenvvel kísérte figyelemmel azokat a jelenségeket, amelyek a lengyel nemzetnek az orosz járom alóli felszabadítására, függetlenségének visszanyerésére vonatkoztak. Hogy ennek dacára a lengyel-kérdés nem szerepelt, vagy legalább is alig szerepelt a magyar parlament tanácskozásaiban, az igen természetes és igen helyes magyarázatát találta abban a körülményben, hogy egyfelől az ügy minálunk kontraverz kérdést nem képezett, másfelől mindazok — s ebben mindannyian egyetértünk, akiknek szívén feküdt a lengyel nemzet jövője — óvakodtunk attól, hogy egy függő ügy feletti nyilvános diskusszió megindításával esetleges akadályokat gördítsünk a megfelelő megoldás elé".

Wekerle Sándor miniszterelnök azonnal válaszolt is: „Szövetségesünkkel egyetértve, mi voltunk az **elsők**, akik a lengyel állam életrekeltését elősegítettük s annak biztos megalapozásán most is állandóan munkálkodunk... Csak örömömnek adok kifejezést, hogy a dicső multú lengyel nemzet erejében új állami életre kél... Ez az öröm és vágyódás tölt el — azt hiszem — nemcsak engem, hanem eltölti az egész magyar nemzet közérzületét". Wekerle 1918. évi június hó 12-én még egyszer nyilatkozott s ez magyarázatát is adja az addig lefolyt tárgyalásoknak, mikor kiemelte, hogy Magyarországnak kívánsága „a lengyel nemzet politikai életének *egy* államalakulatban való megnyilvánulása" azonban „a lengyelkérdés mikénti megoldása tekintetében ... a hivatalos Németország még nem nyilatkozott" s így az állásfoglalás tekintetében ő annyival inkább sem nyilatkozhat még, mert a hivatalos Lengyelországnak sem volt módja, hogy hivatalos álláspontját e tekintetben kijelenthette volna".

Kétségtelen azonban az, hogy *a magyar parlament a sokféle megoldási terv mellett egyhangúlag — úgy kormánypárti, mint ellenzéki részről — az összes lengyeleket magában foglaló, teljesen önálló, egységes lengyel birodalom felállítását kívánta.* A békeszerződésben létesített új Lengyelország gondolata tehát színmagyar gondolat volt, amely a többi megoldási tervtől egészen eltért.*

A magyar nemzet régi vágya a világháború végeztével beteljesedett s a másfél évszázad óta szétdarabolt Lengyelország régi történeti határait visszakapta, hogy így új életet kezdhessen. Ugyanakkor azonban Magyarországot érte el a sors sújtó keze, mert ugyan-

azok az erők, amelyek Lengyelországot visszaállították, feldarabolták Magyarországot úgy, hogy területének és népességének $^2/_3$-át elszakították.** A súlyos csapások alatt senyvedő Magyarországon azonban nem halványodtak el a lengyel testvériség eszméi most sem.

A központi hatalmak és a Szovjetbirodalom közt 1917 december 10-én megkötött fegyverszünetet követő bresztlitovszki béketárgyaláson már érezhetővé vált a szovjetnek az a vágya, hogy az új Lengyelországot, mint szovjetköztársaságot vonja saját hatalmi körébe, vagy még szabatosabban kifejezve, hogy ily államalakulatként csatolja az új államot magához. A központi hatalmak éppúgy, mint a lengyelek nemzeti állam létesítését tartották egyedül kívánatosnak s nem azt, hogy a szovjet a lengyelekkel szemben a cári uralom jogait alkalmazhassa. Az 1917 december 22-én megindult tárgyalások eredményeként azután 1918 március 3-án a Bresztlitovszkban aláírt béke Finnország és a balti tartományok elszakadásának elismerése mellett kimondta Lengyelország függetlenségét. A szovjet azonban nem tudott megnyugodni sem az 1914. évi bresztlitovszki békében, sem pedig az 1919. évi versaillesi ántánt elhatározásokban. Ezért 1920 július 4-én 220.000 főből álló szovjethadsereg gyülekezett a Berezina és Düna közt s ezekkel szemben 100.000 lengyel katona védte a Wilna-Pripjet mocsár vidéket. Július 12—14-én volt az első nagy ütközet, amelynek eredménye Wilna eleste és a Varsóig való visszavonulás megkezdése volt. A támadást Pilsudski József marsall fogta fel haderejével, míg a szovjethaderő a 3,. 4, és 15. hadseregekből, valamint a 3. lovashadtestből állt Tukacsevszki vezérlete alatt. Augusztus 15-én indult meg a lengyel támadás a főváros felmentése végett. A szovjethadseregnek, amely Kolcsák és Denikin tábornokok fehér hadseregeivel részben az oroszországi cseh légiók segítségével végzett s teljes erejével már Varsó külvárosaiban harcolt, *e válságos napokban Magyarország küldött érezhető mennyiségű (80 vagon) hadi- és lőszert (48 millió Mauser-és 13 millió Manlicher töltényt, 240 mozgó- és 200 hordozható konyhát, 80 szekeret és több millió fegyver- és gépfegyver alkatrészt), sőt katonai segítségét is felajánlotta.* Hogy ez utóbbit nem tudta gyakorlatilag alkalmazni — pedig egy hadi létszámú hadosztály döntő jelentőségű lett volna — az sem a lengyeleken, sem a magyarokon nem múlott, hanem féltékenykedő és aggodalmaskodó egyéb hatalmakon. Szerencsére a szovjetnak megrohanása — amely már-már azt a látszatott keltette, hogy az áradatott feltartani nem lehet — kudarcot vallott s a lengyeleken való keresztülgázolás nem sikerült. *Pilsudski* marsall Varsó mellett végzett a szovjet csapatokkal, amiáltal nemcsak az újonnan szabaddá lett Lengyelország nemzeti létét, hanem Nyugateurópát a Németország és Csehszlovákia irányában megindult szovjettámadástól

---

*) *Kik támasztották fel Lengyelországot?* Pesti Hirlap 1934 dec. 29-i sz.
**) Kossányi Béla: *Polonais et Hongrois.* Paris, 1930. Alcan.

mentette meg. Mindehhez a sikerhez Magyarország is hozzájárult, mert az ellentámadáshoz szükséges lövőszerhez Lengyelország nélkülünk nem jutott volna hozzá. *Németország és Csehszlovákia ugyanis lezárták határaikat mindennemű küldemény elől*, a nyugati országok munkásságának jó része — a szovjet izgatás hatása alatt — megtagadta a munkát a lengyelek részére és sztrájkba léptek a szállítmányok szállítása, valamint be- és kihajózása alkalmából. Az egyetlen út tehát Románián át vezetett, amely azonban szintén nagy nehézségeket rejtett magában.*)

„Így tehát — írja *Villat Louis* — az 1920. évi lengyel-orosz háború folyamán *Magyarország történeti hagyományú barátságának megfelelően, — Lengyelországnak oly nagy szolgálatokat tett, amelyek nélkül a lengyel hadsereg nem tudott volna Varsó előtt az ellenséggel szembeszállni.* Ugyanakkor Magyarország legnemesebb példáját adta az általános emberi művelődésügy iránt való hódolatának. Mert, ugyanebben az időben kellett látnia Magyarországnak területe szétdarabolását és pedig ugyanannak az ántántnak akaratából, amelyhez Lengyelország is tartozott. Ki tudja — fejezi be tanulmányát Villat — hogy azok a szerencsétlenségek, amelyek 1920-ban Lengyelországot és ennek útján Nyugateurópát fenyegették a szovjet nyomás által, nem lettek volna-e kisebbek, ha Lengyelország és Magyarország között nem létezett volna közös határ, amelynek előnyeit az előző történelmi századok megmutatták? . . .

Rövid és nagy vonásokban igyekeztünk a két nép ezeréves kapcsolatait ismertetni s az előadottakból csak azt a következtetést lehet levonnunk, hogy a diplomácia szövevényes útjai, a napi politika változó hangulatai, külső nyomások s egyéb átmeneti jelentőségű események hosszabb-rövidebb időre eltávolíthatnak egymástól embereket, nemzeteket, de ez tartós — mint a jelek mutatják — nem lehet s a gyakorlati közélet nem tud kitérni a régi érzelmi kapcsolatok elől, mert mint a költő Stettenheim Gyula írja: „az ész tévedhet, az érzés soha!"

III.

A történelemnek ily fényes és nemes példái után már csak természetesnek láthatjuk azt az eseményt, amely a lengyel-magyar kulturális egyezmény létrejövetelében ismerhető fel. A nemzetközi élet legelső alkalmas pillanatát felhasználva — nem szólva arról, hogy a trianoni szerződést csak az Egyesült Államok és Lengyelország nem írták alá — állt nehéz időkben mellénk Lengyelország 1934 telén s megkötötte a kulturális egyezményt, amely a további

*) Louis Villat: *Le Rôle de la Hongrie dans la Guerre Polono—Bolchevick de 1920.* — Paris, 1930. Edition de la Revue Mondiale.

szoros együttműködés alapja hivatott lenni. Ha alaposan mélyére nézünk a dolgoknak s elfelejtjük, hogy részesei vagyunk annak az egyezménynek, akkor azt kell megállapítanunk, hogy a két nemzet közt ellentét nem volt és nincs is, hogy a történelmi és kulturális kapcsolatok oly mély gyökereket vertek az évszázadok folyamán, hogy azokat erőszakkal elszakítani nem lehet, végül hogy úgy kül-, mint belpolitikai, de meg egymást kiegészítő gazdasági érdekeink is a szoros együttműködésre késztetnek. Csak mint legfontosabb érdekre a közös határra és a bolsevizmus elleni védelemre hivatkozunk mostan. Az oly sokszor idézett szláv testvériségre való utalást nekünk nem kell kellő értékére szállítanunk. Jobban ismerik ezt maguk a lengyelek. Az orosz testvérek évszázados elnyomatása, a szibériai számüzetések, a menekülések, a katonai- és rendőruralom emlékei talán ma is felriasztják őket, immár nyugodttá vált álmaikból. Vagy talán a cseh testvéreknek volna vonzóerejük? Nem ők voltak az egykori osztrák önkényuralom legkíméletlenebb németesítői, adóvégrehajtói, titkos rendőrei? Vagy 1919-ben Szilézia ellen nem ők intéztek támadást, a Kolcsák—Denikin seregeknek a cseh légiók cserbenhagyása folytán történt elpusztulása következményeként nem e testvérek könnyítették meg a támadást Varsó és Nyugateurópa ellen? És 1920-ban nem e testvérek határzára tette lehetetlenné segítőcsapatok és nagyobb mennyiségű hadianyag szállitását a végpusztulás előtt álló lengyel hadseregnek? Mind csupa oly kérdés, amelyek „a szláv együvétartozás" gondolatát erősen próbára teszik.

Így válik érthetővé aztán, hogy a világháború befejezése óta kialakult chaotikus állapot, amely a lefolyt másfél évtized alatt már szinte állandósultnak tűnik fel, különösen a középeurópai államoknak azon jelentős csoportjában, amely régi és kialakult művelődéssel rendelkezik, azt a gondolatot termelte ki, hogy a tudományos és művészeti együttműködés csak termékenyítőleg hathat és talán politikailag is számottevő hatást tehet, ha hivatalos támogatásban részesül, illetve hivatalosan is előmozdíttatik. Viszont ez az együttműködés és a kapcsolatokat szorosabbá tevő akció csak azoknál kelthetne ellenállást és elégedetlenséget, akik feladatukká és hivatásukká tették a csak bajt, kulturális visszamaradást és ellenségeskedést jelentő elégedetlenség fenntartását.[1])

Lengyelország részéről már régebben indult meg ily kulturális egyezmények kötésére akció, amelynek eredményeként Jugoszláviával,[1]) Romániával, Bulgáriával, Eszt- és Lettországokkal már létesül-

---

[1]) Külügyi Lapszemle. 1934. nov. 9-i sz. —17. lap. — Pl. a cionista „Új Kelet" (Kolozsvár) október 27-i számában kiront úgy a lengyel, mint a német és a tervezett osztrák és olasz kulturális egyezmények ellen, amelyek a lap szerint csak a kultúrát megcsúfoló fascista államok szövetkezését takarják. (Külügyi Lapszemle 1934. okt. 29. sz. 24. l.

[2]) Dziennik Ustaw (a lengyel hivatalos lap) 45/1933 sz. 838—841. l. közli a két állam közt 1931. évi dec. 2-án Varsóban kötött és 1932 ápr. 8-án ratifikált megegyezést a lengyel-jugoszláv tudományos, iskolai és művészeti kapcsolatok ügyében

tek is megegyezések. Ily előzmények után tett azután az 1934. év szeptember havában Lengyelország ajánlatot Magyarországnak is hasonló megállapodásra[1]) abból az alkalomból, hogy Gömbös Gyula m. kir. miniszterelnök Varsóba tervezett látogatása tárgyalás alá került.[2]) A magyar kormány örömmel fogadta a lengyel javaslatot s így indultak meg azután a megbeszélések s így történt, hogy a megállapodásokat Varsóban, a két kormány megbizottai parafálták is. Ennek a megegyezésnek célját Iendrezejevicz Waclaw lengyel közoktatásügyi miniszter a két állam közt régóta fennálló hagyományos barátságnak, az elmult történelemnek kölcsönös és beható megismertetése útján való kimélyítésében jelölte meg.[3])

A két testvérnemzet kultúrája kölcsönös cseréjének, a tudatossá váló kultúrpolitika kérdése volt tehát a varsói útnak egyik kimagasló eseménye.

A magyar miniszterelnök 1934. évi október 19-én reggel indult Varsóba, ahová aznap éjjel érkezett meg. Elindulása előtt a lengyel lapok részére tett nyilatkozatában örömének és megilletődésének adott kifejezést a miniszterelnök afölött, hogy az újjászületett Lengyelország földjére léphet, amelyet Magyarországgal annyi szál fűz össze. „A keresztény kultúráért való vállvetett küzdelmek emléke — mondotta egyebek közt a miniszterelnök — a szabadság izzó szeretete és a történeti igazságban való hit közös vonásai a magyar és lengyel léleknek . . . Magyarország ma — mint hajdan Lengyelország — a történeti megpróbáltatás korszakát éli, amelyben a lengyel sors az erő és kitartás jelképes forrása részünkre . . . A magyar nemzet meleg rokonszenvvel kiséri az újjászületett Lengyelország büszke fejlődését. . . . Meggyőződésem, hogy Magyarország és Lengyelország a történelmi és eszmei közösségen túl hasznos együttműködésre vannak hivatva és hogy a két ország közötti baráti kapcsolatok kimélyítése értékes szolgálatokat tehet nemcsak nemzeteinknek, hanem a középeurópai újjáépítés ügyének is, amelynek egészséges és igazságos szellemben való előmozdítása az európai békének legbiztosabb garanciája". A külsőségeiben fényes, lényegében pedig bensőséges fogadtatás mutatta eleven erejét és lendületét a két nemzet történetében egy évezreden át kifejlődött barátságnak. Aznap este valamennyi lengyel rádióállomás közvetítette *Szeczesny* Jan előadását a lengyel-magyar kapcsolatokról, amelyről éppúgy, mint a miniszterelnök útjáról a lengyel sajtó napokon át meleghangú méltatásokat közölt. Ugyancsak figyelemmel kisérték egyéb külföldi államok sajtóorgánumai a látogatást s maguk álláspontja szerint kisérték megjegyzéseikkel a mindenképen jelentősnek elismert utat. Voltak, amelyek a kisántánt ellen irányuló politikai

---

[1]) Külügyi Lapszemle. 1934. okt. 15-i sz. 11. l.

[2]) 3084/1934. eln. sz.

[3]) Magyarság 1934. nov. 4-i sz.

műveletet láttak abban, — voltak, amelyek fascista szövetkezésnek nevezték, — és voltak, amelyek kulturális szempontból, amelyért készült, méltatták az egyezményt.

Október 20-án délelőtt Kozlowski lengyel miniszterelnöknél, majd Beck József külügyminiszternél tett látogatásai és tárgyalásai, majd az ismeretlen katona emlékkövének megkoszorúzása után Mosciski Ignác köztársasági elnök fogadta Gömbös Gyula miniszterelnököt. A fogadás természetesen ünnepi külsőségek között folyt le. Délután Pilsudski József tábornagynál tett a miniszterelnök két órás látogatást. Este a lengyel miniszterelnök adott ebédet, amelyen hosszabb beszédében nemcsak a folyamatban levő gazdasági egyezményről emlékezett meg, hanem kitért a kulturális megegyezésre is, amelynek nagy jelentőségét hangsúlyozta.

A kulturális egyezmény aláírása 1934. évi október hó 21-én délben volt, s annak rendelkezései a következők:

1. Cikk.

A történelmi emlékek, a kulturális hagyaték és a szellemi célkitűzések közös alapjának megőrzése, illetve továbbfejlesztése céljából a két kormány megállapodott abban, hogy:

1. magyar illetve lengyel tudományos küldöttségek szervezteszenek Magyarországba illetve Lengyelországba és pártfogoltassanak a multban Magyarország és Lengyelország között fennállott kapcsolatokra vonatkozó történelmi tanulmányok:

2. a két ország felső iskolái tanárainak és hallgatóinak cseréje elősegítessék és megkönnyíttessék:

3. a magyar irodalmi és tudományos remekművek lengyel nyelvre való fordításai, illetve a lengyel irodalmi és tudományos remekművek magyar fordításai támogattassanak.

2. Cikk.

Az előző cikkben említett intézkedések megvalósíthatása céljából sürgősen létesíttetni fog egy Magyar-Lengyel Vegyes Bizottság, amely két albizottságból áll. Az albizottságok egyikének székhelye Budapest, a másiknak Varsó lesz.

Az albizottságok mindegyike, a vonatkozó közoktatásügyi miniszternek, vagy megbizottjának elnöklete alatt, a közoktatásügyi és külügyminisztérium egy-egy küldöttéből és a másik fél követségeinek képviselőiből fog alakulni.

3. Cikk.

Az albizottságok szabályzat útján állapítják meg feladataik teljesítésének módozatait.

4. Cikk.

A jelen egyezmény meg fog erősíttetni és a megerősítő okiratok Budapesten a lehető legrövidebb időn belül ki fognak cseréltetni

Az egyezmény a megerősítő okiratok kicserélését követő 30. napon lép életbe.

TUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
49566

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen egyezményt aláírták és pecsétjeikkel ellátták.

Kelt kettős francia nyelvű eredeti kiállításban Varsóban, 1934. évi október hó 21-én.

Délután a miniszterelnök a lengyel, magyar és külföldi sajtó képviselőit fogadta, akik előtt ezeket mondotta: — „A történelem folyamán a két nemzet nem egyszer küzdött szorosan egymás mellett az európai kultúra keleti bástyáin, amelynek bátor és kötelességtudó védelmezői voltunk. Voltak korszakok, amikor a két nemzet királyokat adott egymásnak. Magyar származású királyok uralma a dicsőség korszakát hozta a lengyelekre. Magyarország mindig elmulhatatlan kegyelettel őrzi meg annak a két bátor királynak az emlékét, aki vérét, amely lengyel vér volt, a becsület mezején Magyarországért ontotta.

— Országainknak hasonló sorsa volt és a történelem hasonló küldetést jelölt ki számunkra. Lengyelország és Magyarország a nyugati kultúra elővédjei voltak és ennek következtében a legtöbbet szenvedtek a keletről jövő támadások miatt. A két nemzetnek, hogy ezt a fontos küldetést lojálisan betölthesse, egymást kölcsönösen segítve, másoktól gyakran elhagyatva, véres áldozatokat kellett hoznia. Nemcsupán a kereszténység védelme jelentet egyaránt áldozatokat a két nemzet számára. A szabadság nagy eszméjéért is hoztunk áldozatokat. Kosciuszko, Poniatowski, Rákóczi és Kossuth neve hasonló fényességben ragyog az emberi szabadság nagy héroszai között. Magyarország és Lengyelország a szabadság úttörői voltak olyan korszakban, amikor Európának ezen a részén a többi népek leigázottságuk következtében még tehetetlenek voltak.

— A nyugat nem mindig értette meg népeink küldetésének fontosságát. A következmények megmutatták, milyen súlyos eredmények támadtak ebből a meg nem értésből az egész kontinensre. Országaink a békének és Európa egyensúlyának két fontos pillérét jelentik. Napoleonnak igaza volt, amikor azt mondta, hogy Lengyelországon fordul meg, hogy megállhat-e Európa boltozata. Magyarország is egyik fontos támasza ennek a boltozatnak.

— Nagyon igazak e tekintetben Worcell grófnak, a kitünő lengyel közírónak szavai, aki 1849-ben, amikor emigrácóból élt, ezeket mondotta: Lengyelország feloszlatására valószinüleg nem került volna a sor, ha Magyarország abban a korszakban független lett volna és Magyarország nem szenvedett volna vereséget egy erős és szabad Lengyelország oldalán.

— Most, amikor mint Magyarország miniszterelnökének szabad volt baráti látogatásra jönni a lengyel kormányhoz, elsősorban az ezeréves történelmi testvériség szellemét akarom szem előtt tartani. Azért jöttem Önökhöz, hogy a XX. század gondolatvilágának megfelelően megpróbáljam a régi történeti tanulságot realizálni. Magyarország őszinte csodálattal áll szemben azzal a hatalmas emelkedéssel, amelyről a visszaállított Lengyelország tanubizonyságot tett,

az a Lengyelország, amelynek sulya és politikai fontossága egyre emelkedik. Lengyelország sorsa a történelem folyamán a magyar nép számára bátorító példát jelent és bizalmat önt belénk a jövőnk iránt.

— Mostani látogatásom egyik célja a lengyel-magyar kapcsolat szorosabbra vonása, különösen szellemi és kulturális téren. A kedvező fogadtatás, amelyben részem volt, és a rokonszenv, amelynek jeleivel itt tartózkodásom alatt elhalmoztak, remélnem engedi, hogy törekvésemben az Önök teljes megértéséhez számíthatok."

A két nemzetnek évezredes barátsága tehát — ezt nyugodtan állíthatjuk — az egyidejüleg folyamatban volt gazdasági megállapodás és az aláírt kulturális egyezmény folytán az érzelmek világából, annak a jótékony hatása alatt, átlépett a gyakorlati megvalósulás állapotába.

A kulturális egyezmény a jövőt illetően széles lehetőséget biztosít. Kétségtelen, hogy e téren már járt, de kellően még fel nem tárt, a lehetőséget teljes egészében fel nem ismerő útra léptünk. Eddig a két országnak 2—2 csereösztöndíjasa van; Varsóban magyar könyvtár van több ezer könyvvel, amelynek forráskutatás munkáját megkönnyítik; Varsó, Lemberg és Krakó egyetemein a magyar, Budapest két egyetemén a lengyel nyelvet és irodalmat tanítják; tanárok, tudósok kölcsönös előadásokat tartanak és mutatják be kutatásaik eredményét; a nyári szünidei magyar tanfolyamokon lengyel diákok szép számmal vesznek részt, stb. Most az egyezmény lehetővé fogja tenni a kulturális cserének megszervezését és rendszeres lebonyolítását, továbbá újabb működési területek megállapítását.

Az egyezmény már bevezető szavaival is jótékony hatást gyakorol, mert kifejezést ad a két nép századok óta fennálló baráti kötelékének, a két nép politikai, szellemi és társadalmi alapjai közösségének, amellyel az újabb lendületű munka lehetőségét biztosítja. Így tehát az egyezmények megerősítése és törvényhozási elfogadása után mihamarább eredményesen megindulhat a békés nemzetközi együttműködést legjobban és legnemesebben bizonyító kulturális munka, amely nemcsak a békés magyar politikának, hanem az ország magasabb szellemi erejének és öntudatának bizonyítéka. Egyuttal ez — és a hasonló már megkötött vagy tárgyalás alatt álló egyezmények — megadják a módot, hogy azok az államok, amelyek még a háborús gondolatvilágtól és a volt ellenféllel szemben viseltetett érzéseiktől elszakadni nem tudtak, de azért magas kultúrájuknál fogva az igazság és megértés útját elzárni nem kívánják, a nemzetközi szellemi együttműködés elől ne zárkózzanak el s így a népek közti kölcsönös megértést előmozdítsák.

Senki sem vonhatja ugyanis kétségbe, hogy titkos diplomáciai és katonai egyezményeknél, amelyek sokszor a legzavarosabb helyzetet idézik elő az egyesek érdekeinek az általános érdekek elé való helyezésével, sokkal hatásosabban szolgálja a lengyel-magyar kultúrális egyezmény az európai béke és az egyetemes emberi érdekek ügyét.

Amikor 1918 novemberében a Magyar Kálvária megkezdődött, a lengyelek álma akkor teljesült be. Lengyelország 1772-től—1795-ig már csak mint csonk, 1795-től pedig mint három állam részére háromra osztott tartomány szerepelt úgy, hogy 124 évig a lengyeleknek még anyaországuk sem volt s ez által helyzetük egyenesen reménytelennek látszott. És mégis ellenálltak, legelsősorban szellemi téren, ahol a lengyel nőké a főérdem. Csak kulturális téren: az iskola, a nyelv, a templom, volt még lehetősége az ötnegyedszázados ellenállásnak, amely meghozta a lengyel feltámadást. A kulturális felsőbbség az, amely ma Magyarország létét egyedül biztosítja s ehhez segítőtársunkká vált saját kulturális tradicióival a lengyel nemzet. *Vitéz jákfai Gömbös Gyula* miniszterelnök lengyelországi látogatása és ennek alkalmával kötött lengyel-magyar kulturális egyezmény csak ismételten erősíti meg azt a közismert tényt, hogy a két népet vezető utat minden előzetes előkészítés nélkül és ösztönösen ugyanabba az irányba terelik a belső lelki kapcsolatok akkor, amidőn ennek történeti szüksége előtérbe kerül.

Egyetemi Központi Könyvtár és Levéltár
Leltár szám:

Források:

Général de Division *G. Becker*: Vive la Pologne! Paris, 1934. Eugène Fignière.

Ludwig Bernhard: Die Polenfrage, Leipzig, 1920.

Fiala Ferenc: Jaci, taci, wojaci . . . Új Magyarság 1935 márc. 24-i sz.

Borsódy-Bevilaqua Béla: Magyarok a lengyel légiókban. Magyar Front 1934 március 1-i sz.

Béla Bevilaqua Borsódy: Du sang hongrois, des munitions hongroises en terre polonaise en 1919—1922. Gazette de Hongrie 1934 nov. 10-i sz.

Béla Bevilaqua Borsódy: Un monument polonais en Hongrie. Gazette de Hongrie 1935 márc. 16-i sz.

— L' inauguration du monument des légions polonaises. Gazette de Hongrie 1935 márc. 31-i sz.

— Exposition Polonaise. La Pologne en 1830, 1920, 1930. Paris, 1930. Imp. Gauthier — Villars et Cie.

Elga Kern: Vom alten und neuen Polen. Leipzig, 1931.

Béla Kossányi: La Hongrie à l' Exposition La Pologne en 1830—1920—1930 à Paris. Paris, 1930, Félix Alcan.

Béla Kossányi: Polonais et Hongrois. Paris, 1930. Felix Alcan.

Olay Ferenc: A magyar művelődés kálváriája az elszakított területeken. 1918—1928. Budapest, 1930. Magyar Nemzeti Szövetség II. kiadás.

Olay Ferenc: Lengyel-magyar kapcsolatok. Nagymagyarország 1935 jan.—febr.-i sz.

Olay Ferenc: Lengyel-magyar kapcsolatok 1848-ig. Nemzeti Figyelő 1935 márc. 10-i sz.

Palóczi Edgár: Lengyel királyok Magyarországon. Magyar-Lengyel Könyvtár 3. sz. Budapest, 1935. A Magyar Mickiewicz Társaság kiadása.

J. Pilsudski: L' Année 1920. Paris, 1929, La Renaissance du Livre.

J. Pilsudski: Rok 1863. L' année 1863. Varsovie, 1930.

Réczey Ferenc: Pilsudski és hősei. Budapesti Hirlap 1935 március 24-i sz.

Sigismond St. Klingsland: Pilsudski. Paris, 1929. Kra.

Wladislaw Studnicki: Die wirtschaftliche und kulturelle Entwicklung des wiederauferstandenen Polens. Berlin, 1930.

Tomcsányi János: Lengyelország. Budapest, 1932. Studium kiadása.

Louis Villat: La Rôle de la Hongrie dans la Guerre Polono-Bolchevick de 1920. Paris, 1930. Editions de la Revue Mondiale.

Karl Völker: Kirchengeschichte Polens. Berlin—Leipzig, 1930.

Pravo Lidu, La Tribuna, Narodny Listy, Rczeczpospolita, Przeglad Wieczorny de 1920. — *Új Kelet* (Kolozsvár), *Dziennik Ustaw, Revne Mondiale* 1930.

Magyarság, Pesti Hirlap 1934 dec. 29-i sz. és 1935 márc. 13-i sz. — *Új Magyarság, Budapesti Hirlap* 1935 márc. 24-i sz.

A MAGYAR MICKIEWICZ TÁRSASÁG

Alakult 1929 szeptember 20-án Budapesten a magyar—lengyel irodalmi, történelmi és művészeti kapcsolatok ápolására és kimélyítésére Mickiewicz Ádám szellemében.

Tagjainak száma: 60.

LUKÁCS GYÖRGY Dr.
v. b. t. t. ny. miniszter
elnök

HÓMAN BÁLINT Dr.
vallás- és közoktatásügyi miniszter
tiszteletbeli elnök

Társelnökök:

vitéz AGGHÁZY KAMIL
CSÓK ISTVÁN
LUKINICH IMRE
PETRI MÓR
MÁRKUS LÁSZLÓ
SZIKLAY JÁNOS
VERESS ENDRE
BAJCSI-ZSILINSZKY ENDRE

Alelnökök:

KOVÁCS-KARAP ERNŐ
LECHNER JENŐ
MIKLÓSI FERDINÁND LEÓ
TOMCSÁNYI JÁNOS

Főtitkár:
PALÓCZI EDGÁR

Titkár:
ÁDÁM ÉVA

Ügyész:
MEZEY ISTVÁN DR.

Választmány:

Baranski Gyula
Berényi János gróf
Bevilaqua-Borsody Béla
Faluhegyi Ferenc
Kelecsényi Ferenc
Kertész János
Köveskuti Jenő
Makoldy-Zulawsky Andor
Melich János
Mohácsi Jenő
Nógrády László
vitéz Somogyváry Gyula
Szabad Antal
Szathmáry István
Zajti Ferenc
Zádor Stettner Tamás

A társaság rendes tagjai:

Balassa Imre
Bán Aladár
Divéky Adorján
Domanovszky Sándor
n. Erdős László
vitéz Garamszeghy Sándor
Gyulay Ferenc
Havas István
Horváth Béla
Hubay Jenő
Istók János
Kóbor Tamás
Kuzsinszky Bálint
Lőrinczy György
Mányoky Vilma
Marczali Henrik
Molnár Sándor
Nagysolymosi József
Olay Ferenc
Pekár Gyula
Pintér Jenő
Soltész Adolf
Supka Géza
Szilády Zoltán
Szabó Csapó Márton
Vályi Nagy Géza
Vikár Béla

HADTUDOMÁNYI

ZMNE
Egyetemi Központi Könyvtár
84725830

A
MAGYAR — LENGYEL KÖNYVTÁR

külön könyvsorozata I. köteteként megjelenik egykorú képekkel, hasonmásokkal és kezdőbetűkkel díszített amateur-kiadásban

Báthory István király regényes élete

(Halálának 350-ik esztendejében)

Irta Dr. Veress Endre

A fenti munka negyven esztendei levéltári kutatás és történeti szemlélet gyümölcse. Benne szerző *István király életét* korrajzszerű tanulmányban mutatja be

Lengyelországban, Rómában, Bécsben s egyebütt végzett kutatásai nyomán. Így a kötet *minden sorának okleveles alapja van*, olyan alakokat elevenítvén meg tarka mozaikképekben, akikről *soha senki még nem írt*, nem is írhatott. Ezek a színes alakok képviselik a munkában a regényes elemet, mert ahogy írónk Zborowski Sámuel erdélyi szereplését ismerteti, Jagiello Anna meg Báthory Grizeldisz életét bemutatja avagy Báthory András bíboros ifjúkorát két római útja kapcsán vázolja, merőben új és végig lebilincselően érdekes részletek. Emellett a mű feltárja a kor egész társadalmát, a XVI. századi erdélyi vallásmozgalmak epizódjait, a magyar és lengyel főurak életmódját és szórakozását: ismertetve a vadászat minden nemét s külön lapokat szentelve a bölény- meg sólyom-vadászatnak stb. Figyelmet érdemel a munka „Apoteozis" című utolsó fejezete is, amely a nagy királyt igazolja állitólagos kegyetlenkedéseivel szemben. Hisz tanuló-éveinkből mindnyájunk fülébe cseng *Gyulay* Pál Pókainéjának átka: „Báthory, Báthory! Verjen meg az Isten!" anélkül, hogy valaha bárki is felvilágosított volna arról, hogy a költő — a hatás kedvéért — túlzott s megmagyarázta volna, hogy a szegény kesergő anya, fia és lázadó társai bizony megérdemelték keserves sorsukat, mert ha a fejedelem kevésbbé erélyes, Erdélyország német kézre jut már akkor.

A munka szerző aláírásával ellátott *számozott példányú egészvászon kötésben* jelenik meg. Belőle csupán annyit nyomatunk, ahány példányra aláírót kapunk s ezért kérjük, szíveskedjék velünk — egy levelezőlapon — mielőbb közölni, hány példányt kíván rendelni a maga meg ismerősei köréből.

A mű ára **5 pengő**, amely a szállításkor fizetendő.

Kiadványunk nyomdatechnikai kiállítás tekintetében is a magyar könyvpiac egyik kiváló eseménye lesz s arra külön is felhívjuk a komoly történeti olvasmányokat kedvelők és könyvbarátok figyelmét.

A kötet a váci Kapisztrán-Nyomdában készül.

A Magyar-Lengyel Könyvtár Kiadóhivatala

Budapest, V. Széchenyi-u. 1. sz. IV. 5.

BIBLIOTHECA HUNGARO—POLONICA
(BIBLIOTHÈQUE HUNGARO—POLONAISE)
RÉDIGÉ PAR: EDGAR PALÓCZI
BUDAPEST, V. SZÉCHENYI-U. 1. SZ. IV. 5.

Déjà parus:

1. Palóczi Edgar: Le prince Miecislas Woroniecki Korybut.
2. Kertész Jean: Hungaria et Polonia. Bibliographie des relations hungaro—polonaises.
3. Palóczi Edgar: Rois polonais en Hongrie.
4. Olay François: La convention culturelle polono—hongroise et l' amitié des deux nations.

En préparation:

5. Végh Eugène: Les relations économiques hungaro—polonaises.
6. Erdős Ladislas: La légion polonaise en Hongrie. (En 1848—49.)
7. Veress André: Le roi Etienne Báthory, le Mécène.
8. Palóczi Edgar: La vie et les oeuvres d'Adam Mickiewicz.
9. Köveskuti Eugène: La nation polonaise dans la littérature hongroise.
10. Galánthay Glock Théodore vitéz: La Sainte Cunégonde.

Paraîtront:

11. Jaroszewska Boleslawa: Isabella Jagiellonka reine de Hongrie. (La monographie d' André Veress.) En polonais.
12. Palóczy Léopold: À l' éthnographie de la Pologne. (1871.) En allemand.
13. Les monuments polonais en Hongrie.
14. Nos héros polonais pendant la guerre de l'indépendance hongroise de 1848—49.
15. L' amitié polonaise dans la poésie hongroise. (Antologie.)
16. Familles nobles polonaises en Hongrie.
17. Les Hongrois à Dantzig; etc. etc.